

Carlos Van Louwe en Pieter Jan Verstraete, *De Oorlogsbedevaarten. Kroniek van de 'vergeten' IJzerbedevaarten 1940-1944*, Kortrijk, Groeninghe, 2002, 209 pp., ill., € 25, ISBN 90-71868-64-8.

Het IJzerbedevaartcomité organiseerde tijdens de Tweede Wereldoorlog vijf 'bedevaarten'. Massale bijeenkomsten zoals vroeger werden van hogerhand verboden. Het ritueel beperkte zich tot plechtige bijeenkomsten van een beperkt publiek in de crypte van de IJzertoren en tot lokale 'vieringen' her en der in Vlaanderen. Na de oorlog deed het comité over het verloop ervan erg geheimzinnig. Het archief dat een objectieve benadering van de voorbereidingen en van het gebeuren moest mogelijk maken, bleef ontoegankelijk zodat geleidelijk ruimte groeide voor mythevorming, gissingen en tegenstrijdige versies.

In samenwerking met Pieter Jan Verstraete, die reeds verscheidene studies over aspecten van de Vlaamse beweging op zijn naam heeft staan, maakte Carlos Van Louwe, gewezen ondervoorzitter van het Comité, gebruik van het rijke archief dat hem door wijlen Clemens De Landtsheer was toevertrouwd om een uitvoerige kroniek te schrijven. Het boek werd, verlucht met veel ongepubliceerd illustratiemateriaal, op verzorgde wijze uitgegeven door de uitgeverij Groeninghe uit Kortrijk.

Het totaalbeeld dat eruit te voorschijn treedt zal alleen sensationeel overkomen bij diegenen die minder op de hoogte zijn van de resultaten van het vele wetenschappelijke onderzoek dat in recente jaren omtrent het politieke leven tijdens het interbellum is uitgevoerd. Het was bekend dat de leiding van het IJzerbedevaart-

comité op een paar leden na, even voor de oorlog was toegevalen aan de leden van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV). Zij bepaalden vorm en inhoud. Die partij vertegenwoordigde volgens de verkiezingen van 1939 een kleine 13% van de stemmen in de Vlaamse arrondissementen en Brussel. In dat opzicht onderging de samenstelling van het comité tijdens de oorlog geen wijzigingen. Koorgroepen, ordediensten en propaganda werden steeds verzekerd door verwante Vlaams-nationale verenigingen. Vandaar dat bekende Vlaamsgezinde figuren of organisaties met katholieke, liberale of socialistische signatuur in het gehele verhaal afwezig zijn. Ook de relaties met de rooms-katholieke kerk blijken sporadisch en beperken zich tot enkele personen die niet representatief waren voor een of ander belangrijk segment van de seculiere of reguliere geestelijkheid. Ongeveer van 1942 af was de tegenkating van de kerk algemeen. De standpunten, de aarzelingen en de wrijvingen die in het boek aan bod komen, verwijzen exclusief naar de spanningen binnen het complexe wereldje van het VNV. Zijn interne verdeeldheid, zijn verhouding tot de bezetter en zijn conflicten met de DeVlag en Waffen-SS zijn bekend en vinden in de peripetieën van het comité dan ook een soms zwakke maar herkenbare afstraling.

Beide auteurs laten terzake niet de geringste twijfel bestaan: volgens hen heeft het comité van meetaf aan het feit van de bezetting aanvaard en zich openlijk en onvoorwaardelijk uitgesproken voor de realisatie van de Nieuwe Orde. Voorzitter Frans Daels was en bleef expliciet. In zijn toespraak van 18 augustus 1940 liet hij horen: “[...] *We buigen ootmoedig het hoofd: deze nieuwe orde hadden we voor ons volk nog niet met eigen krachten kunnen instellen. De orde is ons echter welkom. En tegenover deze orde willen wij loyaal handelen [...]*” (p. 181). Op 24 augustus 1941 ging hij daar verder op in: “[...] *Wij zullen eerst en vooral bouwen op eigen grondvesten; wij zullen sterker dan ooit onszelf zijn, ten einde ons door zelfhervorming, in te schakelen in de hervorming van de grootse sociale orde, en van de nieuwe economische orde die onafwendbaar komen zal [...]*” (p. 189). In de lijn van de VNV-strategie bracht hij tevens hulde aan de ‘idealisten van het Oostfront’ en beschouwde hen als voortzetters van de strijders aan de IJzer. Nog uitdrukkelijker herhaalde hij op 22 augustus 1943 dat “[...] *onze jongens aan het Oostfront [zich opofferen] in de verdediging van cultuur en beschaving en Nederlands volksrecht [...]*” en even verder: “*Bezield door Nederlandse volkstrouw, offervaardig ter verdediging van de Westerse kristelijke beschaving, met het vuur en de edelmoedigheid van de jeugd opgaande in hun idealen van Europese samenhang, vechten onze jongens aan het Oostfront [...]*” (p. 195).

De samenwerking met de politiek van de bezetter werd dus publiekelijk nooit afgezwakt of genuanceerd. Wel blijkt – en dat vormen dan wel de meest boeiende bladzijden in het boek – dat de eendracht binnenskamers meermaals zoek was. Zo vertoont de houding van Frans Daels soms vreemde wendingen, privé uitte hij harde kritiek, terwijl zijn officieel optreden ongewijzigd bleef. Het wordt niet

duidelijk of in zijn waardenschaal het inkapselen van 'onze jongens' aan het Oostfront en het optreden van de *Einzelkommando's* aldaar, zwaarder wogen dan de besmeuring van soldatenzerkjes tijdens de Eerste Wereldoorlog. Ook trokken niet alle leden aan dezelfde streng. Ferdinand Vercocke of Dries Van Rompaey ijverden een tijdlang voor een complete inschakeling binnen de Duitse structuren, anderen zetten zich schrap tegen de agitatie van SS-Vlaanderen of DeVlag, terwijl een zeldzame stem als die van Jef Rombouts, het leugenachtig karakter van die zogenaamde 'strijd voor de westerse kristelijke beschaving' doorpriekte.

Er moesten immers dikwijls principiële beslissingen genomen worden. Wat moest er bijvoorbeeld gebeuren met Adiel Debeuckelaere die 'Limoges' had bijgewoond? En hoe viel de slogan 'nooit meer oorlog' die aan de vroegste bedevaarten een immense aantrekkingskracht had verleend, te rijmen met de steun aan Hitlers strijd tegen de Sovjetunie? En hoelang en hoever kon men de Oostfrontpolitiek ondersteunen? Deze verdeeldheid bereikte echter nooit de buitenwereld en had omzeggens geen repercussie op de officiële lijn. Alles werd in het werk gesteld om de samenhang niet te breken, uitsluitingen van bestuursleden deden zich weinig voor en ontslagen werden niet aanvaard.

Naar het einde van de oorlog toe nam de bescheiden betekenis van die 'bedevaarten' nog verder af: de oorlogskansen keerden, het comité leed geldgebrek, de belangstelling verdween zowel van de zijde van de bezetter, van de media als van de geïnteresseerden, de 'vieringen' in Vlaanderen verwaterden. Het zieltogend groepje had een bijkomend bezettingsjaar nooit overleefd.

Beide auteurs die de IJzerbedevaart genegen zijn, verdienen lof voor de serene wijze waarop ze het taboe rond die 'bedevaarten' hebben opgeheven. Wijlen Mgr. A. Simon schreef ooit in verband met zijn oneerbiedige biografie over koning Leopold I "*L'histoire n'est pas un juge, il est un témoin*" en die uitspraak geldt ook voor hen. Men kan alleen betreuren dat zij het boek niet enkele decennia eerder gepubliceerd hebben. Men krijgt nergens de indruk dat ze houdingen of uitspraken vergoelijken of wegmoffelen. Waar nodig worden vroegere stellingen en mythes weerlegd of genuanceerd. Pieter Jan Verstraete beschrijft de spanningsvelden objectief, hij koppelt die aan externe factoren en vermeldt stipt de namen van de aanwezige leden op de weinig talrijke vergaderingen. Het is evenwel spijtig dat hij niet ingaat op de vraag naar het aandeel van elke aanwezige bij de besluitvorming. Tenzij de archieftoestand geen diepgravender analyse toelaat, heeft dat nu voor gevolg dat de minder assertieve bestuursleden nergens gestalte krijgen en een eerder eenvormige grijze achtergrond uitmaken. Een biografische noot van alle medespelers had mogelijk voor wat meer reliëf kunnen zorgen. Ook was de kroniekmatige aanpak ontoereikend om op alle vragen een bevredigend antwoord te geven. Wie zich aan het onderzoek van deelproblemen wil zetten, beschikt nu over een betrouwbaar kader. [ROMAIN VAN EENOO]